

kharkov.ua/e-book/db/2007-1-2/doc/1/02.pdf (дата звернення: 18.04.2018).

9. Скиба Ю. Формування управлінських компетенцій майбутніх екологів на засадах збалансованого розвитку: теорія та практика: монографія. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. 440 с.

10. Висоцька О. Випереджаюча освіта для сталого розвитку: методологія, методика, технології. Навчально-методичний посібник. Дніпропетровськ: Акцент ПП, 2012. 292 с.

11. Боголюбов В. Сталій розвиток суспільства: соціально-екологічні аспекти формування професійної компетентності магістрів-екологів: монографія. Херсон: Грінь Д.С., 2013. 324 с.

12. Немець Л. Стійкий розвиток: соціально-географічні аспекти (на прикладі України): монографія. Харків: Факт, 2003. 383 с.

13. Коренева І. Екологічна та розвивальна освіта як історичні витоки освіти для сталого розвитку. Вісник

Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: зб. наук. праць. Вип. 35. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2017. С. 259–265.

14. Концепція екологічної освіти України / Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. 2002. № 7. С. 3–23.

15. Білогур В. Формування концепції цілісної особистості: теоретико-методологічні виміри. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2014. № 59. С. 192–203.

16. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII, прийнятий Верховною Радою України / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 05.03.2018).

17. Мельник О., Коренева І., Загородня Л., Данильченко І. Досвід європейських країн у вирішенні питань екологічної безпеки: навчальний посібник. Суми: ВПП «Мрія», 2017. 400 с.

УДК 378.01

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ОПАНУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ СТУДЕНТАМИ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Лазаренко Л.М., к. пед. н., доцент,
завідувач кафедри іноземних мов

Приазовський державний технічний університет

У статті розглянуто сутність та зміст сприятливого освітнього середовища для вивчення англійської мови у закладах вищої освіти, розкрито його специфіку в межах організації освітнього процесу на технічних факультетах. Сприятливе освітнє середовище визначено як сукупність умов, що впливають на цілеспрямовану взаємодію студента й викладача, які є суб'єктами навчального процесу, і забезпечують ефективне функціонування форм, методів та засобів формування іншомовної компетентності. Надано характеристику основних складників сприятливого освітнього середовища для вивчення англійської мови у закладах вищої технічної освіти, якими є: практична спрямованість та предметність навчання, його послідовний характер, високий рівень узагальненості теоретичного матеріалу, підвищення значущості самостійної роботи студентів, відстеження й корекція видів їхньої мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: освітнє середовище, освітній процес, іншомовна компетентність, іншомовна комунікація.

В статье рассмотрены сущность и содержание благоприятной образовательной среды для изучения английского языка в заведениях высшего образования, раскрыто ее специфика в рамках организации образовательного процесса на технических факультетах. Благоприятная образовательная среда определена как совокупность условий, влияющих на целенаправленное взаимодействие студента и преподавателя, являющихся субъектами учебного процесса, и обеспечивающих эффективное функционирование форм, методов и средств формирования иноязычной компетентности. Дана характеристика основных составляющих благоприятной образовательной среды для изучения английского языка в заведениях высшего технического образования, которыми являются: практическая направленность и предметность обучения, последовательный его характер, высокий уровень обобщенности теоретического материала, повышение значимости самостоятельной работы студентов, отслеживание и коррекция видов речевой деятельности.

Ключевые слова: образовательная среда, образовательный процесс, иноязычная компетентность, иноязычная коммуникация.

Lazarenko L.M. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF CREATING POSITIVE LEARNING ENVIRONMENT FOR ENGLISH LANGUAGE ACQUISITION BY ENGINEERING STUDENTS

The article considers the nature and content of positive learning environment for the English language acquisition at higher educational establishments, describes its peculiarities for organizing study process at engineering departments. Positive learning environment is defined as a set of conditions having an impact on purposeful interaction between students and the teacher, who are subjects of the study process, and providing effective functioning of forms, methods and tools of development of student foreign language competence. The article specifies characteristic features of the positive learning environment for the English language acquisition at higher technical educational establishments, such as: practical and subject focus, its consecutive character, high generalization level of theoretical material, greater importance of individual work, monitoring and correction of students' speech activities.

Key words: *learning environment, study process, foreign language competence, foreign language communication.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.

Поглиблення міжнародних зв'язків України в усіх сферах суспільного життя, інтеграція до загальноєвропейських соціально-економічних структур, посилення позицій глобалізації у професійній освіті суттєво актуалізують роль іноземних мов як важливого засобу міжкультурного спілкування та професійного зростання фахівців. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба оволодіння студентами немовних спеціальностей англійською мовою.

Загальноєвропейські стандарти володіння англійською мовою визначають вимоги до рівня сформованості здатності спілкуватися нею не лише на побутовому, суспільно-культурному, але й професійному рівнях, що передбачає формування комунікативних навичок у сферах професійного і ситуативного спілкування в усній і письмовій формах.

Однак досягнення студентами технічних спеціальностей достатнього рівня володіння англійською мовою, який включає її професійну спрямованість, ускладнюється недостатнім рівнем базових знань випускників шкіл, які стають студентами університетів, та незначний обсяг англійської мови як навчальної дисципліни, що зумовлює короткий термін її вивчення. Володіння англійською мовою серед випускників шкіл, які вступають до українських університетів, рідко сягає рівня B1 за шкалою Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти. Провідні університети України надзвичайно зацікавлені у піднятті рівня англійської, щоб бути більш привабливими для потенційних студентів та сприяти активнішому розвитку міжнародних зв'язків і партнерства [1]. Зазначена суперечність значно актуалізує пошук шляхів підвищення ефективності формування іншомовної компетентності студентів технічних спеціальностей.

Одним зі шляхів вирішення зазначеної проблеми є створення та впровадження

сприятливого освітнього середовища, що можна розглядати як рушійну силу самореалізації особистості майбутнього фахівця через формування в нього власного досвіду та розвитку характеристик, які відображають трансформацію зовнішніх впливів у внутрішню позицію студентів [2].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Тема організації сприятливого освітнього середовища для ефективного навчання здобувачів вищої освіти, створення для цього сприятливих психолого-педагогічних умов постійно перебуває в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців. Проблема підготовки майбутніх фахівців до професійного іншомовного спілкування пов'язується із теорією діяльності О. Леонтєва, аспектами комунікативної компетентності у процесі вивчення іноземних мов (Л. Биркун, О. Вишневський), технологіями професійної підготовки студентів (А. Бойко, В. Вергасов), розробленням теорії «професійного спілкування» (К. Абульханова-Славська, І. Зязюн).

Проблемі навчання іноземних мов студентів та учнів присвячено роботи Й. Берман, І. Бим, І. Зимньої, Г. Китайгородської, М. Ляховицького, Є. Пасова, Е. Шубіна та ін.

Значна кількість досліджень присвячена проблемам проектування освітнього середовища. Зокрема, науковцями обґрунтовано моделі такого середовища: комунікативно-орієнтовану (Л. Виготський, В. Рубцов та ін.), еколого-особистісну (В. Ясвін), антрополого-психологічну (В. Слободчиков); психодидактичну (В. Давидов, В. Лебедева, В. Орлов); екопсихологічну (В. Панов).

Проте у працях зазначених науковців проблема створення сприятливого освітнього середовища для оволодіння англійською мовою студентами технічних спеціальностей цілеспрямовано не ставиться.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою публікації є розкриття сутності та змісту сприятливого освітнього середовища для оволодіння англійською

мовою у закладах вищої освіти, розкриття його специфіки у межах організації освітнього процесу на технічних спеціальностях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз актуальних наукових джерел показав, що в сучасній психолого-педагогічній літературі не існує єдиного визначення поняття «освітнє середовище». Науковцями воно розуміється як:

– впорядкована цілісна сукупність компонентів, взаємодія та інтеграція яких зумовлює наявність у закладу освіти вираженої здатності створювати умови та можливості для цілеспрямованого та ефективного використання педагогічного потенціалу середовища в інтересах розвитку як особистості, так і всіх його суб'єктів [3, с. 76–82];

– система умов, що впливають на розвиток індивіда [4, с. 8];

– сукупність духовно-матеріальних умов функціонування закладу освіти, що забезпечують саморозвиток вільної й активної особистості, реалізацію її творчого потенціалу [5, с. 8];

– діалектична єдність внутрішніх і зовнішніх ресурсів закладу вищої освіти, що забезпечують підготовку конкурентоспроможного спеціаліста відповідно до потреб суспільства та сталого регіонального розвитку [8, с. 34];

– багаторівневий соціокультурний сегмент, у межах якого на певній території реалізуються різні рівні взаємодії людини з оточуючими її елементами – носіями культури, що створюють потенційні можливості для розвитку особистості [12];

– система впливів і умов формування особистості за заданим взірцем, а також можливостей для її розвитку, що є в соціальному і просторово-предметному оточенні [11, с. 14].

Освітнє середовище закладу вищої освіти як багатовимірне педагогічне явище має складну архітектуру, є простором вибору та реалізації студентом індивідуальної освітньої траєкторії [7, с. 8]. Побудова такого середовища можлива лише на основі використання технології рефлексивного управління педагогічним процесом і механізму залучення студента в освітній процес в якості суб'єкта ціннісного та особистісно-професійного спілкування. Це визначення підкреслює загальну суб'єкт-суб'єктну спрямованість взаємодії майбутнього фахівця та викладача, освітнього закладу в цілому у створенні освітнього середовища та відображає специфіку особистісно зорієнтованого освітнього процесу [12, с. 62].

Вплив освітнього середовища на розвиток особистісних компетентностей студентів відбувається у межах взаємодії суб'єктів

освітнього процесу між собою і з ресурсами освітнього середовища. Він виявляється в розвитку здатності вирішувати різні проблеми із використанням ресурсів освітнього середовища і наданою можливістю вибору, коли людина вдосконалює свої стосунки з іншими людьми, стаючи більш компетентною [4, с. 8]. Тобто освітнє середовище закладу вищої освіти є сукупністю умов, що знаходяться в соціальному і просторово-предметному просторі і підсилюють професійну спрямованість освіти, яка забезпечує становлення майбутнього педагога і можливості його професійного розвитку [9, с. 7]. Воно являє собою цілісність, що постійно розвивається, наділена спрямованістю, синергією, динамічністю, відкритістю і виконує інтегруючу, розвиваючу, ціннісно-утворюючу та інтерактивну функції.

У контексті створення та забезпечення функціонування сприятливого освітнього середовища для оволодіння англійською мовою студентами технічних спеціальностей важливими є висновки В. Слободчикова щодо параметрів моделі освітнього середовища, якими є його насиченість (ресурсний потенціал) і структурованість (спосіб організації).

Ресурсний потенціал освітнього середовища забезпечується системою можливостей:

– матеріально-технічних (наявність спеціалізованих аудиторій, обладнання, що дозволяє підвищити рівень іншомовної компетентності за допомогою застосування в освітньому процесі різноманітних освітніх технологій, забезпечення учасників освітнього процесу навчальною літературою, методичними та навчально-методичними розробленнями, бібліотечним фондом, електронними освітніми ресурсами тощо);

– особистісних (людських) (професорсько-викладацький склад, наявність педагогів високої кваліфікації, які забезпечують надання якісних освітніх послуг, постійно підвищують професійну майстерність, зацікавлені у високих результатах викладацької діяльності);

– організаційно-технологічних (раціональна побудова навчального процесу, поєднання загальних, групових та індивідуальних форм професійної підготовки, забезпечення взаємозв'язку аудиторної, позааудиторної та самостійної роботи студентів, використання інноваційних методів, засобів і технологій, проектування індивідуальної траєкторії навчання здобувачів вищої освіти тощо);

– репутаційних (високий статус педагогічного колективу закладу вищої освіти, конкретної

кафедри та окремого педагога, повага до нього з боку студентів тощо) [10, с. 13–15].

Важливу роль у створенні та підтримці зазначеного ресурсного потенціалу є його комунікативно-організаційний складник, що містить у собі особливості суб'єктів освітнього середовища, комунікативну сферу та сферу професійної взаємодії (стиль спілкування студента й викладання, наявність їх взаємодії, взаємовпливу, взаємин викладачів і студентів, міжособистісні стосунки тощо) [6].

У зазначеному контексті йдеться про створення такого освітнього середовища професійної підготовки фахівців технічних спеціальностей, яке забезпечувало б комунікацію англійською мовою у межах навчальної аудиторії та поза нею, що сприятиме досягненню головної мети навчання, спрямованої на вдосконалення студентами університету:

- умінь та навичок практичного оволодіння англійською мовою;
- умінь одержувати іншомовну наукову інформацію за фахом;
- осмислення професійно-орієнтованої англійської літератури, використання її у професійній сфері;
- знання професійної термінології за фахом та вміння її використовувати.

Забезпеченню такої комунікації англійською мовою сприяє сама специфіка навчання у технічному закладі вищої освіти, що реалізується у комплексі таких окремих особливостей.

1. Практична спрямованість та предметність навчання, що забезпечує опанування англійською мовою як засобом для отримання додаткової інформації зі свого фаху. Така спрямованість навчання забезпечує не лише навчання англійської мови, але й прийомів роботи з іноземною спеціальною літературою, спеціальною лексикою, системою позначень та специфічними для закордонного досвіду поняттями.

З огляду на зазначене стає зрозумілою необхідність тісного зв'язку англійської мови як навчальної дисципліни з дисциплінами професійної підготовки майбутніх фахівців. Йдеться про забезпечення міжпредметної інтеграції, у процесі якої у межах викладання кожного навчального предмета забезпечується опанування студентом англійською мовою і лексикою як її складником, формування його здатності використовувати її в якості діючого засобу отримання необхідної інформації зі спеціальності.

2. Послідовний характер навчання у технічному закладі вищої освіти, що забезпечується наступністю загальної середньої та вищої професійної освіти й розглядає

знання, уміння й навички, отримані студентом у школі як фундамент формування іншомовної професійної компетентності.

3. Високий рівень узагальненості теоретичного матеріалу, що сприяє формуванню в студентів цілісного й системного професійного знання. Такий рівень узагальненості змісту професійної підготовки майбутніх фахівців зумовлює структурування й реалізацію змісту англійської мови як навчальної дисципліни у технічному закладі вищої освіти не як простої серії занять, а як серйозного освітнього курсу, що визначається своїми чіткими цілями і завданнями, характеризується наявністю обов'язкових для вищої школи прийомів опанування навчальним матеріалом.

4. Підвищення значущості самостійної роботи, формування у майбутніх фахівців стійкого усвідомлення її необхідності, розвиток мотивації до постійної копіткої роботи щодо опанування англійською мовою.

Важливу роль у реалізації зазначеного пункту відіграє викладач, який має роз'яснити майбутньому фахівцеві, що «навчити» мови не можна, її можна навчитися шляхом щоденної роботи над мовним матеріалом. Опанувати мовою – це означає навчитись автоматично використовувати мовні засоби в мовленні, а навички можуть бути сформовані тільки за умови активної навчальної діяльності самого студента. Отже, обов'язковою умовою формування іншомовної професійної компетентності є вольова, зосереджена, наполеглива праця студента.

Зазначене вище зумовлює необхідність, зважаючи на жорстку обмеженість аудиторних занять з англійської мови, серйозність цілей навчання, а також враховуючи психологічні особливості студента та обов'язкову умову інтенсивності вправ для опанування мовою, перенесення основної кількості тренувальних вправ на самостійну роботу. Роль викладача полягає в тому, щоб зробити навчальну роботу студентів цілеспрямованою, полегшити їм шлях засвоєння матеріалу, забезпечити ефективність самостійної роботи студентів шляхом використання раціональних прийомів та методів її організації, контролю, консультування та коректування результатів роботи.

5. Відстеження й корекція видів мовленнєвої діяльності, що зумовлює пильну увагу викладачів до використання на заняттях з фахових дисциплін англійської термінології за фахом.

У процесі її використання варто брати до уваги, що оволодіння навичками усного мовлення, зокрема навичками говоріння англійською мовою, вимагає суттєвих затрат часу на виконання тренувальних вправ. За певний час навчання студент

може оволодіти відносно невеликим обсягом лексики та граматичного матеріалу в усному мовленні, при тому, що обсяг пасивного словникового запасу та пасивного граматичного матеріалу, який забезпечує успішне читання текстів англійською мовою, є значно більшим. Отже, основним завданням викладача є стимулювання студентів і до використання у своєму мовленні англійської спеціальної лексики, враховуючи взаємно позитивний вплив розвитку навичок усного мовлення та читання.

Таким чином, у межах сприятливого освітнього середовища для опанування англійською мовою студентами технічних спеціальностей важливу роль відіграє спільна діяльність усіх педагогів, їх власна обізнаність в англійській технічній термінології, розвинена іншомовна комунікативна компетентність.

Висновки. Таким чином, сприятливим освітнім середовищем для оволодіння студентами технічних спеціальностей англійською мовою є сукупність умов, що впливають на цілеспрямовану взаємодію студента й викладача, які є суб'єктами навчального процесу, і забезпечують ефективне функціонування форм, методів та засобів формування іншомовної компетентності. Воно є цілісною педагогічно організованою системою, що забезпечує активну взаємодію суб'єктів освітнього процесу між собою в межах освітнього простору закладу, спрямовану на професійний і особистісний розвиток майбутнього фахівця та формування його готовності до професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Род Болайто та Річард Вест. Інтернаціоналізація українських університетів у розрізі англійської мови:

Проект «Англійська мова для університетів». К.: «Видавництво «Сталь», 2017. 154 с.

2. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підруч. Київ: Либідь, 1998. 560 с.

3. Васильєва М.П. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Харків. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2004.

4. Вишнякова-Вишневецкая А.К. Образовательная среда высшего учебного заведения как фактор развития личностных компетенций учащихся: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.01. Санкт-Петербург, 2010. 243 с.

5. Каташов А.І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Луганськ, 2001. 20 с.

6. Кулюткин Ю. Образовательная среда и развитие личности / Ю. Кулюткин, С. Тарасов. Новые знания. 2001. № 1. С. 6–7.

7. Мамонтова Э.Р. Дидактические особенности развития образовательной среды вуза в процессе подготовки специалиста: автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Владикавказ, 2007. 20 с.

8. Палашева И.И. Проектирование образовательной среды высшего учебного заведения: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.08. Белгород, 2004. 212 с.

9. Пикулева Л.К. Профессионально ориентированная среда как средство повышения эффективности непрерывного педагогического образования в комплексе «педвуз – педколледж»: автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования». Екатеринбург, 2004. 23 с.

10. Слободчиков В.И. Структура и состав образовательной сферы: категориальный анализ. Психология обучения. 2010. № 1. С. 4–24.

11. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. М.: Смысл, 2001. 365 с.

12. Ярошинська О. Витоки дослідження середовища як педагогічного феномена. Історико-педагогічний альманах. 2014. № 1. С. 37–41.